

ПРОСТОРОВІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ

Абстракт:

В статье на основе анализа понятийного аппарата рекреационной географии предлагается ввести в использование понятия "чистая рекреация" и "чистый туризм". Они позволят более четко подойти к разграничению понятий «рекреационный потенциал» и «туристский потенциал», «рекреационные ресурсы» и «туристские ресурсы».

Abstrakt:

In the article on the basis of analysis of concept vehicle of rekreacionnoy geography it is suggested to enter concepts "Clean rekreaciya" and "clean tourism in the use". They will allow more expressly to walk up to differentiating of concepts «Rekreacionnyu potential» and «tourist potential», «rekreacionnyu resources» and «tourist resources».

Вступ. Розвиток людського суспільства в епоху НТР супроводжується кардинальними змінами у суспільному виробництві, характері праці, яка набуває творчого характеру, потребує все менше фізичних навантажень, а все більше розумових та психологічних. Процеси урбанізації спричиняють зростання віддаленості середовища життя людини від природного довкілля. Це, у свою чергу, перетворює проблему відпочинку, особливо відпочинку у екологічно чистому середовищі, віддаленому від місць праці і проживання, у надзвичайно актуальну для людської спільноти, і особливо тієї її частини, яка зайнята розумовою працею. Екотуризм у цьому сенсі є найбільш доцільною формою активного відпочинку для даної категорії населення. Це пов'язано з тим, що екологічні мандрівки значною мірою здійснюються в екологічно чистому середовищі з найкращими природними краєвидами і цікавими маловідомими природними об'єктами. Важливе значення тут має і інтелект учасників мандрівки, які здебільшого глибоко усвідомлюють цінність натурального довкілля, необхідність збереження природного та культурного середовища територій, які вони відвідують.

Усі ці важливі специфічні аспекти екотуризму чітко окреслені у визначенні поняття, яке сформульоване Міжнародною Спілкою Охорони Природи (IUCN) в 1996 році: "екотуризм – це екологічно відповідальна подорож і відвідування незайманих природних територій з метою отримання задоволення і користі від багатств природи, яка пропагує охорону природи, має невеликий негативний вплив на середовище і створює можливості для активного соціально-

економічного розвитку місцевих громад” [3].

Початком формування концепції екотуризму вважають 80-ті роки ХХ століття, коли вперше з'явилися дослідження на цю тему. Як відзначає велика кількість дослідників, поняття «екотуризм» довгий час мало не визначені межі й досі лишається до певної міри дискусійним. Неоднозначними є співвідношення і між такими більш загальними поняттям, як туризм і рекреація. Тому у статті ми хочемо порівняти визначення цих базових понять, запропонувати просторові та функціональні аспекти їх розмежування. Адже географія в цілому наука просторова, а тому територіальна протяжність, на яку поширюється певний вид діяльності, його геопросторові відмінності і взаємодії є ключовими питаннями дослідження у галузі рекреаційної географії та географії туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо розглянути існуюче на сьогодні різноманіття класифікаційних підходів, якими намагаються охопити усі прояви сучасного туризму, то стає зрозумілим на скільки це багатогранне явище. Одним з перших серед українських географів зробив спробу узагальнити існуючі класифікації туризму М.П. Крачило [2]. Він пропонував виділяти класи, форми та види туризму. Більш повно, на основі врахування найновіших тенденцій розвитку, представлена схема класифікації туризму за різними критеріями у праці О.О.Бейдика [1]. У цій схемі виділяється три типи туризму за спрямованістю потоків, три за типом споживача, а також дається групування за метою туристської подорожі. Екотуризм серед інших видів туризму виділяється саме за метою туристської подорожі. Найближчий до нього за цією класифікацією пізнавальний туризм.

Одна з класифікацій самого екотуризму базується на деталізації і уточненні мети туристичної подорожі. Так, за домінуванням тієї чи іншої мети подорожі (відпочити і отримати певний обсяг знань) пропонують виділяти науковий, пізнавальний і рекреаційний види екотуризму. До наукового відносять ті мандрівки, які здійснюють у супроводі науковців, що переслідують певні наукові цілі. Також наукові завдання за дорученням науковців можуть здійснюватися групою туристів-добровольців, які здійснюють екологічний маршрут.

Певні пізнавальні цілі реалізуються практично під час кожного екологічного походу. Тому таким можна вважати практично кожний екологічний маршрут, у процесі якого додатково не вирішуються певні наукові цілі та не реалізуються першочергово такі рекреаційні елементи екотуризму, які включають спортивний туризм, альпінізм,

лижні, кінні, водні мандрівки та інші види активного чи пасивного відпочинку.

На сьогодні екотуризм найдинамічніше розвивається на територіях, що мають природо-пізнавальну цінність (національні природні та ландшафтні парки). Однак, у широкому розумінні об'єктами екотуризму є незмінні, малозмінні та антропогенні ландшафти (у першу чергу туристсько-рекреаційні, лісо- і сільськогосподарські, а за деякими підходами і гірничо-промислові та селитебні). Тобто простір туризму, в тому числі екотуризму, потенційно охоплює усю ландшафтну оболонку Землі. Пізнавальний туризм вже на сьогодні реально виходить далеко поза межі географічної оболонки – у космічний простір.

За просторовим підходом усе різноманіття видів екотуризму поділяють на екотуризм у межах природоохоронних територій та екотуризм поза ними. Серед природоохоронних територій національні природні парки та біосферні заповідники є відносно відкритими не тільки для екологічного туризму, але і для рекреації як у широкому, так і у вузькому розумінні цього слова.

У широкому розумінні рекреацію трактують як одну з головних форм продуктивного використання вільного часу людини, яка включає різноманітні види діяльності у вільний час, спрямовані на відновлення сил і задоволення широкого кола особистих і соціальних потреб та запитів особистості. Туризм у цьому контексті є тільки однією з трьох форм використання часу, відведеного на рекреацію, поряд з оздоровленням та відпочинком. Слід зазначити, що туризм у сучасному світі сприймається як головна форма рекреаційної діяльності, оскільки він перетворився на потужну самостійну галузь сфери послуг, що задовольняє рекреаційні потреби.

Однак, у науковій літературі поняття "рекреація" також використовується для характеристики галузі національного господарського комплексу, яка пов'язана з освоєнням території для відпочинку, лікування (реабілітації) і туризму, скерована на відпочинок і оздоровлення, вдосконалення і розвиток особистості [1]. Тут акцент робиться на тому, що активний відпочинок здійснюється тільки на спеціалізованих територіях. Тобто, за охопленням території рекреаційна територія значно менша від ландшафтної сфери Землі. Рекреацію у такому вузькому розумінні слова, яка значно поступається просторовій протяжності території туризму, пропонуємо трактувати за аналогією, як це прийнято при розгляді інших аспектів економічної діяльності («чистий прибуток», «чистий експорт») –

«чистою рекреацією».

Простір туризму повністю охоплює усю територію, яка спеціалізується на чистій рекреації. Однак запровадити у наукове використання поняття "чистий туризм" також вважаємо за доцільне. Відрізнити його від рекреації пропонуємо функціонально. У «чистий туризм» пропонуємо не включати ті види рекреаційної діяльності, які безпосередньо спрямовані на лікування, фізіологічне оздоровлення та пасивний відпочинок у спеціалізованих рекреаційних закладах.

Висновки. Використання запропонованих нами понять "чиста рекреація" та "чистий туризм", а також окреслення їх просторової протяжності дозволяє чіткіше підійти до розмежування понять «рекреаційний потенціал» і «туристський потенціал», «рекреаційні ресурси» і «туристські ресурси», а отже і їх систематизації та об'єктивної коректної оцінки складових частин.

Список літератури

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування: Монографія / О.О. Бейдик. – К.: Київський ун-тет, 2001. – 395 с.
2. Крачило Н.П. География туризма: Учебное пособие / Н.П. Крачило. – К.: Вища школа, 1987. – 208 с.
3. <http://www.stezhky.org.ua/>